

SEE 2080 (2024)

अनिवार्य नेपाली

समय : ३ घण्टा

पूर्णाङ्क : ७५

दिइएका निर्देशनका आधारमा आफ्नै शैलीमा सिर्जनात्मक उत्तर दिनुहोस् :

१. तल समूह 'क' मा दिइएका शब्दको अर्थ समूह 'ख' बाट पहिचान गरी जोडा मिलाउनुहोस् :

समूह 'क'

नेपथ्य

वरद

विसेक

कर्जा

समूह 'ख'

पहिलेभन्दा रोग वा व्यथामा भएको कमी

निश्चित अवधिमा व्याजसहित वा विनाव्याज फर्काउने रकम

पर्दा पछाडिको ठाउँ

आशीर्वाद दिने, वर दिने

पर्दा अगाडिको भाग

कर, राजस्व

२. दिइएको अनुच्छेदबाट उपयुक्त शब्द पहिचान गरी खाली ठाउँ भर्नुहोस् : २
सूर्यका सुनौला किरण धरतीमा परेपछि पृथ्वी मुसुकक हाँसिन् । अँध्यारो हटेर उज्यालो छाएपछि सडकमा मानिसको लर्को देखियो । ती मानिसहरू आफ्नै तालमा हातमा हात समातेका देखिन्थे ।

(क) 'धरणी'को पर्यायवाची शब्द हो ।

(ख) 'अँध्यारो'को विपरीतार्थी शब्द हो ।

(ग) अनेकार्थी शब्द हो ।

(घ) समूहवाची शब्द हो ।

३. दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान र एउटा पारिभाषिक शब्द पहिचान गरी तिनलाई अनुच्छेदको भन्दा फरक वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् : २
'आँखामा राखे पनि नबिभाउने' भन्ने उखान कसैका निमित्त उपयुक्त हुन्थ्यो भने कृष्ण रायका निमित्त हुन्थ्यो । ४५ वर्षका कृष्ण राय गाउँका सबभन्दा भद्र मानिस थिए । तिनले यता १०/१२ वर्षदेखि गाउँभन्दा बाहिर पाइलो राखेका थिएनन् । यसैबाट तिनको शान्त स्वभावको परिचय हुन्छ । कसैलाई कर्जा दिनु तिनी आफ्नो सिद्धान्तको विरुद्ध ठान्थे ।

४. (क) दिइएका शब्द समूहबाट शुद्ध शब्द छानी लेख्नुहोस् : १
(अ) (i) दवदवा (ii) दवदवा (iii) दवदवा (iv) दवदवा
(आ) (i) सन्जीवनी (ii) संजीवनी (iii) सज्जीवनी (iv) सड्जीवनी

- (ख) दिइएको वाक्यलाई शुद्ध पारी लेख्नुहोस् : २
हावा पानी र माटो जीवनका अमूल्य तत्व हुन् आज यसको अस्तित्व माथि सड्कट देखीएको छ ।

५. रेखाङ्कित शब्दको पदवर्ग छुट्याउनुहोस् । ३
 सानी छेरीले सानीलाई अकस्मात् बोलाइन् अनि उनी टुप्पुक्क आइपुगिन् ।

६. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : २+२=४

(क) दिइएको अनुच्छेदबाट दुईओटा उपसर्ग र दुईओटा प्रत्यय लागेर बनेका शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउनुहोस् :

गरिवी र स्वार्थीपनले सामाजिक भेदभावका घटना बढ्दै गएका छन् । वर्गीय विभेद चुलिदै छ । अधिकार खोज्ने र कर्तव्य विसर्नेहरूको सङ्ख्या अनगिन्ती छ ।

(ख) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा समस्त शब्द पहिचान गरी विग्रह गर्नुहोस्, एउटा विग्रह पदावली पहिचान गरी समस्त शब्द बनाउनुहोस् र द्वित्व भएर बनेका दुईओटा शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउनुहोस् :

ठुलो कान्छाले पञ्चरत्नका गरगहना लगाएर वायुपङ्खी घोडा चढी सरसामान बोकेर आकाशतिर उडिरहेको सपना देख्यो । त्यहाँ सबै घरघरमा बसेका रहेछन् । काम र काज केही नगरेर के खाएका होलान् भनी ऊ चकित भएछ ।

७. दिइएको अनुच्छेदलाई अभ्यस्त भूत कालमा परिवर्तन गर्नुहोस् : २
 गोविन्द छुट्टीमा घर जान्छ । ऊ बुवाआमालाई भेट्छ । ऊ धेरै खुसी हुन्छ । केही समय ऊ गाउँ पनि डुल्छ ।

८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : २
 (क) सम्भावनाथ भावका फरक फरक क्रिया प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफ्नो भावी योजनाबारे वर्णन गर्नुहोस् ।
 (ख) तल दिइएका एकवचनका वाक्यलाई बहुवचनमा परिवर्तन गरी अनुच्छेद पुनर्लेखन गर्नुहोस् :
 ऊ समाजसेवी हो । ऊ असल स्वभावको छ । उसको साथी पनि सबैको भलो चिन्ताउँछ । ऊ सबैको प्रिय छ ।

९. कोष्ठकमा दिइएका सङ्केतका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्नुहोस् : ४
 (क) वादल लाग्यो । पानी बेसरी पय्यो । (वाक्य संश्लेषण)
 (ख) रजनी मुसुक्क हाँसिन् । (भाव वाच्य)
 (ग) उनीहरू ध्यान गरून् । (प्रेरणार्थक)
 (घ) गुरूले शिक्षा विकासको द्वार भएको कुरा बताउनुभयो । (प्रत्यक्ष कथन)

१०. दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : ४
 ४५ वर्षका कृष्ण राय गाउँका सबभन्दा भद्र मानिस थिए । तिनले यता १०/१२ वर्षदेखि गाउँभन्दा बाहिर पाइलो राखेका थिएनन् । यसैबाट तिनको शान्त स्वभावको परिचय हुन्छ । कसैलाई कर्जा दिनु तिनी आफ्नो सिद्धान्तको विरुद्ध ठान्थे । तिनका मतअनुसार कर्जामा गएको रुपियाँ आफू आउँदा झगडा बोकी ल्याउँछ । तर दुःख परेको बखतमा 'राजद्वारे श्मशाने च' तिनी गाउँलेको सहायतमा प्रस्तुत रहन्थे ।

जनककुमारीको एकलो छोरो मर्दा जनककुमारीको पिरभन्दा तिनको सान्त्वनाले त्यहाँ भएका मान्छेको आँखामा आँसु ल्यायो । गाउँलेमा भगडा पऱ्यो भने तिनी नै मध्यस्थ हुन्थे ।

प्रश्नहरू :

- (क) 'कसैलाई कर्जा दिनु तिनी आफ्नो सिद्धान्तको विरुद्ध ठान्थे ।' यस वाक्यलाई अकरणमा बदल्नुहोस् ।
- (ख) रेखाङ्कित 'आँखामा' शब्दको कारक र विभक्तिको नाम लेख्नुहोस् ।
- (ग) '४५ वर्षका कृष्ण राय गाउँका सबभन्दा भद्र थिए ।' यस वाक्यको उद्देश्य र विधेय लेख्नुहोस् ।
- (घ) 'गाउँलेमा भगडा पऱ्यो भने तिनी नै मध्यस्थ हुन्थे ।' यस वाक्यलाई सरल वाक्यमा परिवर्तन गर्नुहोस् ।

११. दिइएको गद्यांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

४

विद्युत् निर्यातको लाभ लिनका लागि बजार देखेर मात्र हुँदैन, कम लागतमा विद्युत् उत्पादनमा तीव्र वृद्धि अनि गुणस्तरीय प्रवाह आवश्यक छ । सन् २०१४ मा नेपाल र भारतविच विद्युत् व्यापार सम्झौता भएको थियो । भारतीय कम्पनी सतलज विद्युत् निगमले नौ सय मेगावाट क्षमताको अरुण तेस्रो जलविद्युत् आयोजना निर्माण गरिरहेको छ । भारतीय कम्पनी गान्धी माल्लिकार्जुन राव (जिएमआर) ले नौ सय मेगावाट क्षमताको माथिल्लो कर्णाली जलविद्युत् आयोजना निर्माण गर्ने बताए पनि हालसम्म सुरु हुन सकेको छैन । भारतीय कम्पनीले नै तल्लो अरुण, पश्चिम सेती, एसआर-सिक्स जस्ता आयोजना निर्माणका लागि आवश्यक प्रक्रिया अगाडि बढाएको छ । यस्ता आयोजनाको विकास र निर्माणमा चाहिँ अपेक्षित गति छैन । आयोजना ओगटेर राख्ने अनि मागअनुसार नेपालले विद्युत् उपलब्ध गराउन नसक्ने परिस्थिति किमार्थ सिर्जना हुन दिनु हुँदैन । फेरि कुनै खास मुलुकसँग विद्युत् व्यापार सम्झौता गर्दा उसका लगानीकर्ताले उत्पादन गरेको बिजुली मात्र खरिद गर्ने जस्ता सर्तहरू व्यापक राष्ट्रिय हितमा हुने छैनन् ।

प्रश्नहरू :

- (क) विद्युत् निर्यातबाट लाभ लिन के गर्नुपर्छ ?
- (ख) नेपाल र भारतविच विद्युत् व्यापार सम्झौता कहिले भएको थियो ?
- (ग) भारतीय कम्पनीले कुन कुन आयोजना निर्माणका लागि प्रक्रिया अगाडि बढाएको छ ।
- (घ) नेपालले कुन परिस्थितिको सिर्जना हुन दिनु हुँदैन ?

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

४

(क) दिइएका बुँदाका आधारमा जीवनी तयार पारी शीर्षकसमेत लेख्नुहोस् :

नाम	: भैरव अर्याल
जन्म मिति	: वि.सं. १९९३ साल असोज ५ गते
जन्मस्थान	: कुपन्डोल, ललितपुर

शिक्षा : एम.ए. सम्मको औपचारिक शिक्षा हासिल

पहिलो रचना : 'खोलापारिका पुरैत बाजे'

प्रकाशित कृतिहरू : काउकुली, जयभुँडी, गलबन्दी, इतिश्री र दस औतार

प्रवृत्ति र विशेषता :- नेपाली साहित्यका कथा, कविता, समालोचना, हास्यव्यङ्ग्य निबन्ध आदि विधामा सक्रिय रूपमा कलम चलाएका
 - हास्य र व्यङ्ग्यको मिश्रण गरी उत्कृष्ट निबन्ध सिर्जना गरेका
 - देशभक्ति, समाज सुधार र मानवतावादी चिन्तनलाई निबन्धमा व्यक्त गरेका
 - मानिसका खराब आचरण र दुर्व्यवहारप्रति तिखो व्यङ्ग्य प्रहार गरेका
 - समय सापेक्ष रूपमा सटिक र मार्मिक निबन्ध लेखेका

मृत्यु : वि.सं. २०३३ असोज १९ गते गोकर्ण, काठमाडौं

(ख) एसइइ परीक्षा सुरु हुने अघिल्लो रात मनमा उठेका विचार समेटी एउटा मनोवाद लेख्नुहोस् ।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

४

(क) डढेलो नियन्त्रण गर्न जनचेतनाका साथै सम्बन्धित निकायलाई ध्यान आकर्षण गराइदिन अनुरोध गर्दै राष्ट्रिय दैनिकका सम्पादकलाई एउटा चिठी लेख्नुहोस् ।

(ख) तपाईंकी दिदीको विवाहका लागि आफन्तलाई आमन्त्रण गरिने निमन्त्रणा पत्रको नमुना तयार पार्नुहोस् ।

१४. दिइएको अनुच्छेदबाट चारओटा बुँदा टिप्नुहोस् :

२

एलोप्याथिक उपचार पद्धति हाल सर्वाधिक र लोकप्रिय चिकित्सा पद्धति मानिन्छ । यसलाई आधुनिक चिकित्सा विज्ञानको पर्यायका रूपमा समेत हेरिएको छ । होमियोप्याथी चाहिँ वैकल्पिक चिकित्सा पद्धतिका रूपमा प्रचलित छ । होमियोप्याथीमा रोग निको पार्नका लागि सुरुमा रोग बढाउने खुराक दिइन्छ र क्रमशः निको पारिन्छ भने एलोप्याथीमा रोग निको पार्नका लागि सुरुमै रोग घटाउने औषधी दिइन्छ । एलोप्याथी र आयुर्वेद दुवै चिकित्सा शास्त्र हुन् तर व्यावहारिक रूपमा चिकित्साको पूर्वीय वैदिक र प्राचीन चिकित्सा पद्धतिलाई आयुर्वेद चिकित्सा मानिन्छ । एलोप्याथिक प्रणाली र पाश्चात्य आधुनिक चिकित्सा प्रणालीलाई चिकित्सा पद्धति भन्ने बुझिन्छ । आम रूपमा प्रचलित धारणाअनुसार डाक्टरी उपचारका नामले चिनिने चिकित्सा पद्धति आधुनिक चिकित्सा पद्धति वा एलोप्याथिक पद्धति हो ।

१५. दिइएको अनुच्छेदबाट एक तृतीयांशमा सारांश लेख्नुहोस् : ३
 दरबार हाइस्कूल पढ्दादेखि नै कविता लेख्न सुरु गरेका देवकोटाले त्यसै बेला अङ्ग्रेजी कविता लेखेर समस्त शिक्षा र सहपाठी साथीलाई चकित पारिदिएका थिए । उनका कतिपय साथी देवकोटालाई आफ्ना दाजुलाई कविता लेख्न लगाएर आफैले लेखे जसरी सुनाउने भनेर आरोप लगाउँथे । उनले साथीहरूकै सामुन्ने धडाधड कविता लेख्दै र सुनाउँदै आरोप लगाउनेलाई नाजवाफ पारिदिन्थे । हुन पनि हो, कसैले आलोचना गर्‍यो भने त्यसको जवाफ कुराले होइन कामले दिन सक्नुपर्छ । साथीहरूकै अगाडि १५ मिनेटमा दरबार स्कूल शीर्षकको कविता रचना गरी सुनाएपछि त साथीहरू उनकै समर्थक पो बन्न पुगे । तिनै साथीहरूको अनुरोधमा शिक्षकले पनि त्यो कविता हेरे ।^३ कविता पढेर दङ्ग पर्दै शिक्षकले देवकोटालाई अङ्ग्रेजीमा बडेन पोइट अर्थात् 'कोपिला कवि' भनी टिप्पणी गरे ।

१६. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

४+४=८

(क) दिइएको कवितांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

यो कस्तो देश सृष्टिकै बेला विज्ञान पाएको
 देवता ऋषि मनुष्य मिली वेदान्त गाएको
 मुन्धुम महान् धम्मपद महान् सम्पदा महान
 विश्वमै छैन धरती महान् यो देश समान ।

प्रश्नहरू :

- (अ) नेपाली धर्तीलाई विश्वमै महान् किन भनिएको हो ?
 (आ) कवितांशमा धार्मिक विविधतालाई कसरी प्रस्तुत गरिएको छ ?

(ख) दिइएको निबन्धको अंश पढी सोधिएका प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस् :

आफू जुम्मा जस्तो जुम्सो छ, अनि कामको सट्टा कुराले टार्न खोज्छ, भनी तपाईं गिज्याउनुहोला । मुखिन्जेल नसके पनि पछाडि पक्कै उडाउनुहुन्छ । हुन पनि हो, म अचेल साह्रै जुम्सो भएको छु । वरु के तपाईं पत्याउनुहुन्छ ? यो जुम्स्याईको जन्मदाता यस्तै जडचल्दा पर्खाइ हुन् ।

प्रश्नहरू :

- (अ) मानिस जुम्सो हुँदै जानुको कारण के हो ?
 (आ) 'पखोस्' निबन्धले नेपाली समाजको कस्तो समस्यालाई देखाउन खोजेको छ ?

१७. भगडा गरिरहेका राजेन्द्रलक्ष्मी र बहादुर शाहका बिच भएको कुराकानीका सन्दर्भमा तपाईं हुनु भएको भए के गर्नु हुन्थ्यो ? तर्कसहित लेख्नुहोस् : ४

१८. कुनै एक उद्धरणको व्याख्या गर्नुहोस् : ४

- (क) ईर्ष्याद्वेष हटाएर जो छर्छन् प्रेम सौरभ
 तिनै मान्छेहरू बन्छन् विश्वका निम्ति गौरव ।
 (ख) अधिकार नदिई कर्तव्य मात्र पूरा गर भन्नु बिना हतियार लडाईंमा पठाउनु जस्तै हो । खुट्टामा नेल लगाएर हिँड भन्नु जस्तै हो ।

१९. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् :

(क) दिइएको जीवनीको अंश पढी सोधिएको प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

पिकासोको वैवाहिक र पारिवारिक जीवन एकैनासले अगाडि बढेन । उनका जीवनमा जुन जुन महिला आए तिनले उनको कलाकारितालाई कुनै न कुनै रूपमा प्रभावित पारेको देखिन्छ । उनले आफ्ना जीवनका सफल वा असफल प्रेम सम्बन्धलाई विभिन्न ढङ्गले चित्र र मूर्तिमा अङ्कित गरेका छन् । ती चित्र निकै चर्चित र मूल्यवान् पनि बनेका देखिन्छन् । पिकासोले आफ्नो लामो जीवनकालमा कलाका क्षेत्रमा असाधारण रूपमा प्रशंसा कमाए । उनका धेरै कलाकृति निकै बिकाउ र चर्चित बने ।

प्रश्न :

(अ) पाब्लो पिकासोले आफ्नो लक्ष्य प्राप्तिका लागि गर्नुपरेको सङ्घर्षको चर्चा गर्दै उनले कलाकारिताको क्षेत्रमा पुर्‍याएको योगदान वारे चर्चा गर्नुहोस् ।

(ख) दिइएको एकाङ्कीको अंश पढी सोधिएको प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

को बस्छ, यस्तो ठाउँमा ? अघाइयो । मलाई त यहाँ जे पनि गन्हाउने पो हुन लाग्यो । खान थाल्यो भुटुन गन्हाउने, पिउन थाल्यो पानी गन्हाउने, रेल गन्हाउने, यो त ठाउँ नै गन्हाउने पो रहेछ । आफ्नो गाउँमा त भकारोकै छेउमा गुन्ट्री हालेर सुत्दा पनि गन्हाउँदैनथ्यो, मलकै भारी बोक्दा पनि गन्हाउँदैनथ्यो । फेरि तातो पानी, तातो हावा, यस्तो दुःख खाएर को बस्न सक्छ, यहाँ ? भोकै परे पनि बरु आफ्नै देशमा कुवाको चिसो पानी पिएर बरको चौतारीमा शीतल हावा खाएर सुत्तौला नि । जमानसिंह दाइ, हिँड तिमी पनि, जाऔं आफ्नै घर, आफ्नै देश ।

प्रश्न :

(अ) 'घरको माया' एकाङ्कीमा देश प्रेमको भाव कसरी प्रकट भएको छ ? समीक्षा गर्नुहोस् ।

२०. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा १५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्नुहोस् :

- (क) मेरो देश मेरो पहिचान
- (ख) स्वस्थ जीवनका लागि योग
- (ग) सामाजिक सञ्जाल